

2024
№3

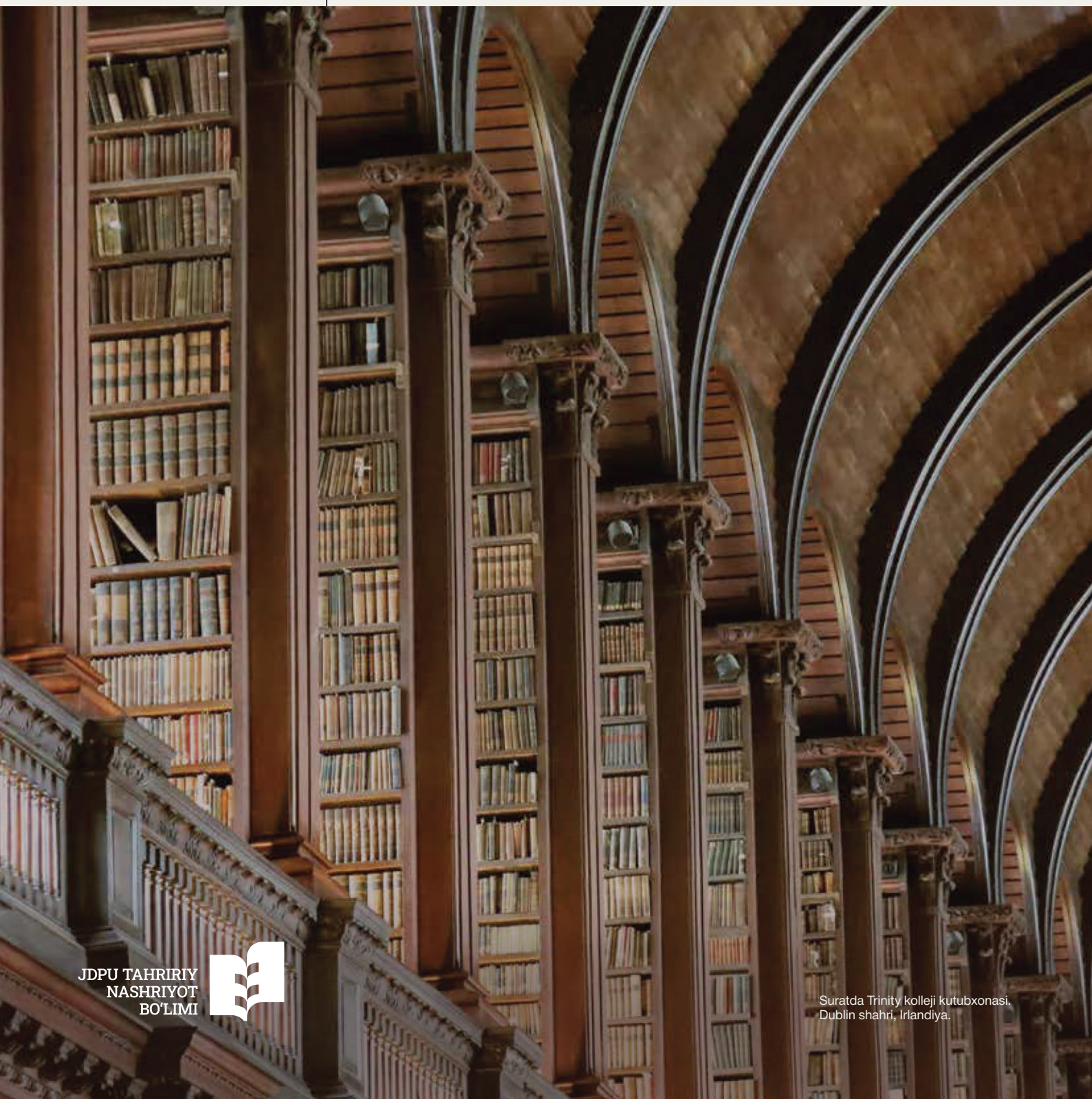
ISSN 2181-6131

TAFAKKUR ZIYOSI

ILMIY-USLUBIY JURNAL

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasining filologiya, falsafa va pedagogika fanlari bo'yicha ekspert kengashining 2018-yil, 29-dekabrda 260/6-son bayonnomasi asosidagi tavsiyasi bilan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

JDPU TAHRIRIY
NASHRIYOT
BO'LIMI

Suratda Trinity kolleji kutubxonasi,
Dublin shahri, Irlandiya.

MUNDARIJA

TAQVIM

Xalqchillik va milliylik ruhidagi she'riyat.....	8
Qozoqboy Yo'ldoshev – p.f.d., professor, Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.	
Akbar Jumanov – o'qituvchi, Jizzax davlat pedagogika universiteti	

PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA INNOVATSION TA'LIM

Raqamli ta'lim texnologiyalari asosida ta'lim turlariaro integratsiyaning pedagogik mexanizmlarini takomillashtirish	12
Sherali Abduraimov – p.f.f.d (PhD), professor, Jizzax davlat pedagogika universiteti	
Javlon Yusupovich Xolmatov – tayanch doktorant, Jizzax davlat pedagogika universiteti	
Maktablarning reytingini aniqlashda baholash mezonlarini qo'llash masalalari	16
Hamid Xakimovich Botirov – PhD, Pedagoglarning kasbiy rivojlantirish va yangi metodikalarga o'rgatish milliy-tadqiqot instituti	
Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda klaster yondashish.	25
Dilmurod Abdixalilovich Badalov – o'qituvchi, Termiz iqtisodiyot va servis universiteti	
Bolalarda tabiatga oid tushuncha va tasavvurlarni shakllantirish (1-4-sinf o'quvchilar misolida).	29
Elmurod Aliyarovich Tangirqulov – o'qituvchi, Termiz davlat universiteti	
Boshlang'ich sinflarda ekologik ta'limni rivojlantirish imkoniyatlari	32
Uljamol Shopulat qizi Shermatova – o'qituvchi, Termiz davlat pedagogika instituti	
Tabiiy fanlarni o'qitishda integratsiyalashgan yondashuv.	35
Zebiniso Xudoyshekurovna Abdunazarova – o'qituvchi, Termiz davlat pedagogika instituti	
Kredit – modul tizimida talabalarning o'quv faoliyatini takomillashtirishning lingvodidaktik asoslari	38
Luiza Abdulovna Xaknazarova – doktorant, stajyor o'qituvchi, Jizzax davlat pedagogika universiteti	
O'zbekistonda kasb-hunar ta'limini rivojlantirish istiqbollari, innovatsion yondashuvlar hamda xalqaro andozalarning ahamiyati.	43
Ramazon Abdurasulxon o'g'li Boqiyev – stajyor tadqiqotchi, O'zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali	

AMALIY FANLAR

Prospects for the development of interdisciplinary linkages through the integration of art into the teaching of other disciplines	47
Komila Khudoyberdievna Abduvalieva – senior lecturer, Jizzakh State Pedagogical University	
Jasmina Jahongir qizi Abduvalieva – student, Jizzakh State Pedagogical University	

Методы воздействия музыки на состояние человека	50
Константин Константинович Шаланков – преподаватель, Ферганский медицинский институт общественного здоровья	

IJTIMOIIY FANLAR

Ta'lim va gender tengligi o'rtasidagi bog'liqlik	56
Baxti Ochilova — f.f.d., professor, Jizzax davlat pedagogika universiteti	
Гендерное равенство: равные возможности в цифровой экономике	65
Фаня Абзаловна Ахмедшина – д.и.н, профессор, Джизакский государственный педагогический университет	
Shaxs ongida axloqiylik va estetiklikning sintezi: falsafiy tahlil	71
Aktamkul Rafikovich Samadov – professor, Samarqand davlat universiteti	
Alisher Navoiy davri Afg'oniston va Movarounnahrda madaniy–ma'naviy hayot xususiyatlari	78
Mo'min Hoshimxonov – f.f.p.f. doktori, Jizzax davlat pedagogika universiteti.	
Дисциплинарная структура современных наук и интеграция знаний	84
Вусал Рахман оглы Зулфугаров – д.ф. по ф., Институт философии и социологии Национальной академии наук Азербайджана	
Jamiyat taraqqiyotida oila-nikoh munosabatlari transformatsiyasining ijobiy va salbiy oqibatlari	91
Ro'zi Rabiyeovich Komilov – professor v.v.b., f.f.d., (DSc), Samarqand davlat chet tillar instituti	
O'zbekistonning mustaqil taraqqiyoti – aksiologiya qonunlari transformatsiyasining asosiy omili	95
Hakim Primovich To'xtayev – f.f.d., professor v.b. O'zbekiston Milliy universiteti	
Ijtimoiy-ma'naviy muhitni shakllantirishda tarixiy omillarning roli	101
Shahlo O'rinboyevna Ahrorova – katta ilmiy xodim, f.f.b.f.d., Respublika MMM huzuridagi ijtimoiy ma'naviy tadqiqotlar instituti	
Maishiy turmush tarzi va milliy madaniyatning o'ziga xos xususiyatlari o'rtasidagi aloqadorlik	104
Zohid Shokirovich Boymurodov – dotsent, Qarshi davlat universiteti	
Globalashuv davrida uzluksiz ma'naviy tarbiyaning dolzarb masalalari	109
Ilxomjon Abdullayevich Raximov – direktor, p.f.n., dotsent, Namangan viloyat pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi	
Neokonservativ "aql markazlari"ning prezident kichik J. Bush tashqi siyosatiga ta'siri	113
Abrar Saloxiddinovich Turayev – s.f.b.f.d., (PhD), dotsent, Jizzax davlat pedagogika universiteti	

FILOLOGIYA FANLARI

Об объективности частеречной классификации фразеологических единиц	122
Абдукарим Сулайманович Мусаев – д.ф.ф.д, и.о профессор, Джизакский государственный педагогический университет	
Komediya syujetida maishiy muammolar talqini	125
Murodulla Alishboyevich Jo'rayev – dotsent, Jizzax davlat pedagogika universiteti	

Integral va differensial semalar ma'no taraqqiyotiga ta'sir etuvchi omil sifatida	128
Feruza Uralovna Jumayeva – dotsent, f.f.f.d (PhD), Jizzax davlat pedagogika universiteti	
"Boburnoma" da muallif obrazi	135
Yulduz Karimova – f.f.n., dotsent, Jizzax davlat pedagogika universiteti	
Своеобразие лирики представительницы поэзии серебряного века Анны Ахматовой	139
Аваз Латипович Кенжаев – д.ф. по ф.н., доцент, (DSc) докторант, Самаркандского государственного института	
O'zbek tili publitsistik iqtisodiy diskursining individual xususiyatlari	145
Mohigul Musaboyevna Asronova – dotsent, Andijon davlat universiteti dotsenti	
Xorijiy tilni matritsa usulida o'rganishning foydali jihatlari	150
Gulmira Sharifovna Absalamova – Phd, Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti	
Jadid ma'rifatparvarlari ijodida harbiy masalalar	155
Dilshod Ro'ziqulov – f.f.b.f.d., O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti	
Importance of synergistic analysis in linguistics	160
Khayriniso Bakhtiyarovna Ganiyeva – PhD, Jizzakh State Pedagogical University	
Reterminologization of phraseological units in linguistics	165
Shirin Abdisalomovna Sheraliyeva – Senior teacher, f.f.d., (PhD), Uzbekistan State University of World Languages	

TABIY VA ANIQ FANLAR

Nuqtaning proyektiv koordinatlarini almashtirish usullari	170
Abduvali Shamshiyev – dotsent, Jizzax davlat pedagogika universiteti	
Texnika oliy ta'lim muassasalarida fizikani o'qitishda dasturiy vositalardan foydalanish	174
Samar Sattor o'g'li Alikulov – dotsent, Jizzax politexnika instituti	

YOSH TADQIQOTCHILAR

Вопросы репрезентации национального характера в художественном переводе	181
Феруза Хидировна Шукурова – старший преподаватель, Джизакский государственный педагогический университет	
Ibn Al-Arabiyning tasavvufiy ta'limotida "A'yoni Sobita", "Hazaroti Xams" tushunchalari tahlili	189
Axrorjon Azamovich Mirzayev – katta o'qituvchi, Farg'ona politexnika instituti	
Amir Temur saltanatida diplomatiya va elchilik munosabatlari xususida	194
Toshpo'lat Ismatovich Umirov – o'qituvchi, Jizzax davlat pedagogika universiteti	
Ingliz va o'zbek frazeologizmlarining lingvokulturologik xususiyatlari	198
Umida Dilshod qizi Turdimurodova – o'qituvchi, Jizzax davlat pedagogika universiteti	
Cultural Uniqueness of Periphrasis of The Names of The Representors of History, Politics, Science and Literature in English and Uzbek Languages	202
Shakhnoza Allayorova – trainee teacher, Jizzakh State Pedagogical University	

JADID MA'RIFATPARVARLARI IJODIDA HARBIY MASALALAR

Dilshod Ro'ziqulov – f.f.b.f.d., O'zbekiston jurnalistika
va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqola ma'rifatparvar jadidlar matbuotida harbiy masalalarning o'rni va o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan. Unda gazetalar sahifalarida harbiy materiallarning mavzu doirasi, ifoda usullari tahlil etilgan.

Аннотация: Данная статья посвящена исследованию роли и особенностей военной проблематики в просвещенной современной прессе. Анализируются масштабы и способы выражения военных материалов на страницах газет.

Abstract: This article is devoted to the study of the role and specific features of military issues in the enlightened modern press. It analyzes the scope and methods of expression of military materials on the pages of newspapers.

Kalit so'zlar: milliy qo'shin, askar, matbuot, gazeta, qo'zg'olon, mustamlaka, inqilob, hurriyat, vatanparvarlik.

Ключевые слова: национальная армия, солдат, пресса, газета, восстание, колония, революция, свобода, патриотизм.

Keywords: national army, soldier, press, newspaper, revolt, colony, revolution, freedom, patriotism.

Matbuot ziyoli ijodkorlar jamoasining mashaqqatli mehnati mahsulidir. Oradan necha yil, necha asr o'tsa hamki, uning har sahifasi noyob topilma sifatida tarix qatidagi sir-sinoat-u tilsimlardan guvohlik beradi. Ayniqsa, ma'rifatparvar jadidlar matbuoti bilan tanishish, uni chuqur tahlil qilib, xalqimiz e'tibori, o'quvchilar ommasiga taqdim etish g'oyatda muhim.

Jadidchilik harakati 1905–1917-yillarda yangi maktab, matbuot, adabiyot va teatr, shuningdek, namoyishlarni tashkil qilish orqali xalq ommasiga muayyan ta'sir o'tkazdi. Jadidlarning harbiy mavzudagi chiqishlarida mustabid zulmidan ozod bo'lish uchun milliy qo'shin tuzish, askarlarga o'z mahoratlarini takomillashtirib borish, murakkab jangovar aslahalarni muvaffaqiyatli o'zlashtirish, o'tgan jang-jadallar tajribasini har tomonlama o'rganish va bo'lajak janglarga tayyor turish, yurti va dunyoda ro'y berayotgan voqealardan xabardor bo'lishga chorlagan.

Millatni vatanparvarlik, jangovarlik, baynalmilallik ruhida tarbiyalashga qaratilgan mulohazalar fidoyi ziyolilarimiz maqolalarida paydar-pay berilgan. Vatan himoyachilari dushmanga qarshi kurashda qudratli kuch bo'lib,

mislsiz jangovarlik, qahramonlik namunalarini ko'rsatgan o'zbek, qirg'iz, qozoq, turkman, tojik, qoraqalpoq, uyg'ur, rus, tatar va boshqa millatlarning mustamlakachi kuchlarga qarshi turishlari tarafdori bo'lganlar.

Akademik Naim Karimovning tadqiqotlarida 1916-yili o'zbek xalqining milliy ozodlik uchun olib borgan kurashi nafaqat Turkiston, balki Markaziy Osiyo va Qozog'istonning ham ko'pgina shahar va qishloqlarigacha etib, bir tomondan, chor hokimiyati o'tkazgan zulmning haddan oshgani, ikkinchi tomondan, mo'min-musulmon xalqlarning ijtimoiy ongi o'sib, o'z haq-huquqini tiklash va mustamlakachilik kishanlarini parchalash uchun kurashga astoydil otlangani haqida qimmatli ma'lumotlar uchraydi. Jadidlar qo'zg'olonning dastlabki davrida isyonchilar tarafida bo'lib, ularning xatti-harakatlarini qo'llab-quvvatlagani qayd etilgan.

"1930-yilda Munavvar qori Abdurashidxonov va uning guruhi ustidan olib borilgan tergov materiallaridan shu narsa ma'lum bo'ladiki, qo'zg'olon arafasida advokat Ubaydulla Xo'jayev bilan M.Abdurashidxonovning o'zaro yaqinlashuvi ularning 1916-yil vaqealari paytida bunday strategiyani belgilab olishlariga imkon

tug'dirdi: ular, modomiki, Turkiston aholisi mardikorlikka olish voqealaridan chetda tura olmas ekan, demak, bu voqeadan el-yurt manfaati yo'lida foydalanish kerak, deb bildilar. "Farzandlarimizni mardikorlikka emas, balki askarlikka yuboramiz. Mardikorlar oldingi marralarga borib xandaq qaziydilar. Demak, ular xandaq qaziyotgan paytlarida dushman ularni bir zumda qirib tashlashi mumkin. Negaki, mardikorlarda qurol-yarog' bo'lmaydi. Shuning uchun biz farzandlarimizni askarlikka yuboramiz", degan talablar bilan chiqdilar. Ularning bunday talablari tagida boshqa niyat ham bo'lgan. Chor hokimiyatining nemislar bilan urushda holi tang bo'lib qolganini sezgan jadidlar yaqin yillar orasida erk va hurriyat uchun harakat boshlanishi mumkinligini anglab, birinchi jahon urushi frontlarida bo'lajak o'zbek milliy qo'shiniga tamal toshi qo'yishni orzu qildilar. Ular mo'ljaliga ko'ra, qurol-yarog' bilan muomala qilishni o'rgangan o'zbek yigitlarining yaqin vaqt ichida milliy inqilobni amalga oshirishi mumkin edi.

Shunday qilib, U.Xo'jayev va M.Abdurashidxonov qo'zg'olon boshida qo'zg'olonchilar tomonida bo'lganlariga qaramay, mardikorlikka olish komitetiga rahbarlik qildilar. Ayni paytda Peterburgga vakillar yuborib, Turkistonda sodir etilayotgan jinoyatlarga chek qo'ymoqchi bo'ldilar. Shubhasiz, ular va boshqa jadidlar, sovet tarixchi va yozuvchilari yozganidek, Turkiston xalqlarining milliy ozodlik harakatiga xoinlik qilmay, aksincha, jabrdiyda xalqni to'g'ri yo'lga boshlash, uning dardiga davo topish, uning boshi uzra turgan qilichni bartaraf etishga urindilar. Ularning 1916-yil qo'zg'oloni paytida orttirgan tajribasi Fevral inqilobidan keyingi davrda, ayniqsa, asqotdi. U.Xo'jayev va boshqa jadidlarning avvalgi faoliyatidan xabar topgan Kuropatkin ularni Kavkazga surgun qilish to'g'risida buyruq chiqardi. Ammo U.Xo'jayev sheriklari bilan surgunga ketishi arafasida

Fevral inqilobi yuz berdi. Bu inqilob esa jadidlarni emas, balki Kuropatkinning o'zini Turkiston tuprog'idan uloqtirib tashladi"¹.

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori Bahrom Irzoyevning ilmiy izlanishlarida jadidlar matbuotida harbiy masalalar yoritilishiga alohida e'tibor qaratilgan. Xususan, muallif "Nahif", "Mehriy" taxalluslari bilan ijod qilgan Hoji Muin Shukrullayev 1934–1037-yillarda 19-O'zbek tog'-otliq diviziyasining nashri afkori bo'lgan "Qizil yulduz" harbiy gazetasida ishlagani, keyinchalik gazetaning keng omma orasida mashhur bo'lib ketishida ushbu tajribali publitsist Hoji Muinning katta xizmati borligini ta'kidlaydi. "Turkiston jadidlari yoshlarni harbiy xizmatga jalb qilish, milliy qo'shin tuzishning huquqiy asoslarini yaratish borasida etarli ilm va tajribaga ega bo'lgan. Ular askarlik Vatan uchun buyuk xizmat ekanini e'tirof etgan holda, yoshlarni harbiy xizmatga jalb etishni xalqning orzu-istaklari bilan uyg'un holda olib borishni muhim deb bilgan", degan xulosaga keladi.

Qolaversa, "Turkiston kelajagi uchun Farg'ona vodiysida hayot-mamot janglari boshlangan bir vaqtda gazetaning 1918-yil 2-avgust sonida Mahmudxo'ja Behbudiyning mashhur "G'alla, askarlik, er va tazminoti harbiya" maqolasi, "Mehnatkashlar tovushi" gazetasining 1918-yil 13-avgust sonida esa Hoji Muinning "Bizga nima kerak?" maqolalari chop qilindi. Mazkur ikki maqolada nafaqat mualliflarning, balki butun Turkiston jadid taraqqiyparvarlarining askarlik, milliy qo'shin tuzish bo'yicha qarashlari ilgari surilgan. Jumladan, Hoji Muin: "Hozirgi vazifamizg'a qarag'anda bizga eng avval, askar kerakdir. Chunki hozirgi doxiliy urush va inqilob, xorijiy dushmanlarning tajovuzidan ortiq bizga qarshi xatarli bir holg'a aylanmaqdadirki, bu urushdan Vatan va hurriyatni qutqarib olmoq uchun askariy zo'r bir quvvatg'a molik bo'lmog'imiz mutlaqo lozimdir", – deydi. Shu o'rinda, Hoji Muin askarlik masalasi negizida

1 Karimov N. Jadidlar 1916-yilda. Elektron manba: <https://e-tarix.uz/vatan-tarixi/419-jadidlar-1916-yilda.html> (murojaat vaqti: 14.07.2024).

xalqqa ozodlikka chiqishni targ'ib qilgan, birlashishga chorlab: "Dunyoda zolim ostinda nomussiz yashamakdan huquq va hurriyat yo'linda nomus bilan o'lmak ming marta yaxshiroqdir. Ey, Turkiston xalqi! Oyoqg'a tur! Dushmanlaringni bos! Yurtingni saqla! Ey turkistonli turk o'g'li! Yarog'ingni ol! Yovingni ot! Hurriyatingni saqla!" deb bong uradi. Keyingi maqolasida esa: "Askarsiz millat jonsiz gavda hukmidadir. O'zining erlik xalqidan askari bo'lmagan bir yurt qo'riqchisiz bir istehkom kabidir. Askarlik bir millatning hayot-mamot masalasini hal qilish uchun zo'r rollar o'ynaydurg'on bir kuchdir. Har bir engish va engilishning boshi askardir"², – deb uqtirgan.

Hoji Muin 1923-yilda hukumatda yana askarlikka olish masalasi kun tartibiga qo'yilganini aytib, ilgarigi xatolarni takrorlamaslikka chaqirar ekan: "Ana bukun yana erlik xalqdan askar olish masalasi qo'zg'atilub turadir. O'rtoq Trotskiy ham o'zining maktubida "yerliklardan sekin-sekin askar olish kerak" mazmunida bir-ikki so'z yozib o'tadir. Shundan ham ma'lum bo'ladirkim, bu kunlarda yana hukumat Turkiston xalqidan askar olishni tasvib va maslahat ko'rgan. Lekin bu daf'a qaysi ravishda, qanday sharoit bilan askar olinadur? Bu ham bilgulik emas. Shoyad bu to'g'rida hukumatning yuqori doiralarida kengash va muzokaralar bo'lib turg'ondir. Har holda, bu daf'a avvalgi xatolar takror voqe' bo'lmas, deb o'ylaymiz", deya fikrini tugallaydi. Shu o'rinda u askarlikka olish bo'yicha quyidagi takliflarni beradi: "Harbiy xizmatga olish tartibli va kuchli tashviqotdan so'ng majburiy emas, ixtiyoriy suratda bo'lishi lozim; askarlik xizmatining muddatini qisqartirish kerak; harbiy xizmat bilan bog'liq qonun va qoidalar engillashtirilishi shart; erlik xalqdan zobitlar etishtirish uchun Turkistonning har bir shahrida askariy kurs va maktablar ochish kerak; askarlarning maishatlarini yaxshi ta'min

etish va ba'zi urf-odatlarga mudoxala qilmaslik va o'zlarini Turkistondan boshqa davlatga yubormaslik kabi qoida va yon berishlar e'lon qilish lozim". Hoji Muin hukumat shu tavsiyalarni inobatga olsa, "Askarlikka olish muvaffaqiyatli chiqishi, shuning bilan barobar har bir ko'ngilli askarga o'z yaqinlaridan ikki kishining kafil bo'lishi yoki shunga o'xshash boshqa bir tadbir shart qilinsa, kelgusida ul askarning qochishlig'i va yo hukumatga qarshi xiyonat qilmaslig'i uchun bir amniyat hosil bo'lur edi", deb uqtiradi. Bu fikrlar oradan yuz yil o'tganiga qaramay, hamon o'ta muhim ahamiyatga molikdir³.

Hoji Muin "Zarafshon" gazetasining 1923-yil 21-iyun sonida bosilgan "Askarlik to'g'risida" maqolasida yuqoridagi fikrlarini rivojlantirib, askarlikning qudrat belgisi ekanligini tarixiy dalillar bilan asoslar ekan: "Nikolayni taxtdan tushirgan – askar, sho'rolar hukumatini bu kungacha muhofaza qilib kelgan ham askar bo'ladi. Turkiston turklari ham bir vaqt urushqoqliqda mumtoz va mashhur edilar. Faqat bu so'ngg'i asrlarda o'zlarining askariy kuchlarini Ovrupa jahongirlariga qarshi tashlamay, o'zaro urushg'a sarf etdilar. Oxiri, ularning yurtimizni istilo qilishlarig'a sabab bo'ldilar. Shuning uchun bundagi xalqda bora-bora askarlik ruhi so'nib ketdi"⁴, deydi. 1918-yili boshlangan harbiy xizmatga olish ishlari to'g'ri tashkil qilinmay, yoshlarning majburiy ravishda askarlikka olinishi xalqning noroziligiga sabab bo'lganini, askarlarning armiyadan ommaviy qochib ketish holatlari yuzaga kelganini Muin "Xalqning ahvoli ruhiyasi bilan hisoblashmaganimiz uchun bu to'g'rida zo'r xato qildik. O'shal vaqtda faqat ixtiyoriy suratda askar olg'onimizda, hozirgacha o'n minglarcha muntazam askarga ega bo'lur edik", deb xulosa qiladi.

Sho'rolar hukmronligi davrida jadidlar tomonidan mamlakatimizda chop etilgan harbiy

2 Irzoyev B. Milliy qo'shin orzumandi Hoji Muin Mehriy: Tarixni begonalar yozmasligi kerak // Vatanparvar, 2024. – № 20. – B. 14.

3 O'sha manba.

4 Muin Hoji. Askarlik to'g'risida // Zarafshon, 21-iyun, 1923.

nashrlarga doir ilmiy ma'lumotlar tarix fanlari nomzodi P.V.Agapovning "Военная печать Туркестана в годы гражданской войны (1918–1920 гг.)" mavzusidagi dissertatsiyasidan topildi. P.Agapovning yozishicha, XX asr boshlarida butun harbiy matbuotning faoliyati sovet hokimiyatiga qarshi tashqi va ichki qurolli kurashni engish, Sharqda inqilobiy qal'a bo'lgan yosh Turkiston respublikalarini himoya qilishdek asosiy vazifani hal etishga qaratilgan. Barcha harbiy gazeta-jurnallardagi maqolalar quyidagi vazifalarga yo'naltirilgan:

1) Respublika qurolli kuchlarini mustahkamlash, ularda kommunistlar, harbiy komissarlar, partiya siyosiy apparatining rolini oshirish;

2) Qo'shnlarning harbiy intizomini va jangovar tayyorgarligini oshirish, front ortida birlikni mustahkamlash;

3) Amerika-ingliz imperialistlari, Antanta tarafdorlari Kolchak va Denikin, oq polyaklarning agressiv siyosatini fosh qilish;

4) Mahalliy tub aholi vakillarini qizil armiya safiga yollash kompaniyasini olib borish.

Turkiston harbiy matbuoti qizil armiya matbuotining ajralmas qismi bo'lib, asosan, V.I.Lenin tomonidan butun sovet matbuoti uchun ishlab chiqilgan umumiy tamoyil va vazifalarga bo'ysundirilgan. Turkistonda sovet harbiy matbuotining shakllanishida RKP (b) MK Turk byurosi, Turkkomissiya, mahalliy partiya, sovet va harbiy tashkilotlarning g'oyaviy-tashkiliy faoliyati muhim rol o'ynagan⁵. Binobarin, Turkiston harbiy matbuoti fuqarolar urushi yillarida qizil armiyada partiya siyosatining faol targ'ibotchisi, Turkiston qurolli kuchlarini mustahkamlash, uning dushmanlari ustidan g'alaba qozonishi yo'lida tinimsiz kurashuvchi bo'lgan.

Turkistonning Markazdan uzoq vaqt izolyatsiya qilingani sababli harbiy matbuot katta iqtisodiy va siyosiy yordamga muhtoj bo'lgan. Buning oqibatida tahririyatlarning rivojlanish jarayoni sustlashgan. Tahririyatlarni milliy masala va xalqaro muammolarni hal qilish vositasi sifatida rivojlantirish shartlilikidan kelib chiqib, Turkiston armiyasida rus tili bilan bir qatorda mahalliy xalqlar, qo'shni mamlakatlar aholisi uchun xorijiy tillarda gazeta va jurnallar paydo bo'ldi. Tarixchi olim P.Agapov 1918–1920-yillarda chop etilgan o'sha Turkiston sovet harbiy gazetalari va jurnallarini quyidagicha turkumlagan:

markaziy nashrlar – "Красноармеец", "Красный фронт", "Борец за коммунизм" va boshqalar;

front gazetalari – "Горнист", "Наша фронтовая жизнь", "Бой за коммунизм", "Коммунар" va boshqalar;

armiya gazetasi – "Набат революции";

divizion (brigada) gazetalari – "Правда" (Верный), "Пролетарская мысль", "Луч Востока";

milliy nashrlar – "Кзыл юл" журналы, "Иштракиюн", "Джанга урс", "Кзыл юлдуз", "Sadoyi fuqaro", "Yangi sharq", "Shefor" gazetalari;

askar-internatsionalistlar uchun – "III Интернационал" jurnali, "Всемирная революция", "Красное знамя", "Красная газета" va boshqalar⁶.

"Пролетарская мысль" va "Yangi sharq" gazetalarida bosmachilar harakati va ularga qarshi qizil armiya tomonidan olib borilgan kurash taktikasi o'z aksini topgan. Bunday materiallar "Коммунистическая мысль", "Еженедельник политработника", "Военная мысль", "Кзыл

5 Первая советская военная газета в Туркестана // Общественные науки в Узбекистане. – Ташкент, 1965. № 5. – С. 23.

6 Агапов П.В. Военная печать Туркестана в годы гражданской войны (1918–1920 гг.). Дисс. на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – Ташкент: Наука, 1967.

юл" jurnallarida ham chop etilgan. Jurnallar sahifalarida Turkfront qo'shinlaridagi partiyaviy-siyosiy hamda madaniy-ma'rifiy muassasalar ishlariga alohida o'rin ajratilgan.

Harbiy matbuotni amaliy boshqarishda M.V.Frunze, V.V.Kuybishev, D.A.Furmanov katta hissa qo'shgan. Davriy harbiy matbuot nashrlarida mahalliy hamda Markazdan kelgan mutaxassislar A.F.Solkin, N.To'raqulov, P.I.Voitik; yozuvchi va jurnalistlar S.Ayniy, Hamza Hakimzoda, B.Lavrenev, A.Kolosov, P.Drujinin, A.Zonin, V.Kapelniskiy, A.Donskiy, G.Svilin, K.Hakimov, V.Karpich, I.Baskakov, K.Troyanovskiy, D.Stratulenko, V.Ulyanovskaya, A.Savin va boshqalarning xabar va maqolalari muntazam bosilgan.

Turkiston mahalliy harbiy jurnalistlari ushbu davrning o'ziga xos sharoitlarida mehnatsevarlik va tezkorlik namunalarini ko'rsatib, qisqa, ammo keng qamrovli tahliliy maqolalar, siyosiy sharhlar va harbiy sharhlar yozish ko'nikmalarini rivojlantirdilar. Ular markaziy "Правда", "Известия", "Беднота" gazetalarida bosilgan materiallarni taqdim etish usullaridan ijodiy foydalandilar, xalq ommasiga mahalliy va xalqaro axborot uzatishning eng samarali vositasi sifatida murojaatlar, shiorlar shakllarini keng qo'lladilar.

Inqilobdan keyingi dastlabki yillarda sovet harbiy matbuoti bosib o'tgan yo'lni tahlil qilar ekan, uning faol namoyandalaridan biri Boris Lavrenev 1922-yilda: "Inqilobning o'ta kuydiruvchi va tozalovchi alangasi timsolida bizning matbuotimiz dunyoga keldi. Ishchilar va dehqonlar qizil armiyasining yuragi, miyasi va ovozi bo'lgan matbuotimiz o'sib, mustahkamlandi"⁷, – deb yozgani ayni haqiqatdir. Ilk milliy harbiy matbuot nashrlaridan keyin chiqqan boshlagan "Красноармеецкая газета" (1921-1922-у.), "Красная звезда" (1922-1938-у.), "Фрунзевец" (1938) gazetalari ham targ'ibot apparati vazifasini o'tagan.

Keyinchalik mamlakatimizda chop etilgan "Turkiston viloyatining gazetasi", "Sadoyi Turkiston", "Sadoyi Farg'ona", "Taraqqiy", "Xurshid", "Shuhrat", "Samarqand", "Turon", "Ulug' Turkiston", "Hurriyat" kabi gazetalari va "Oyina" jurnalida harbiy jurnalistikaga yaqin maqolalar chiqib turgan. XX asr boshlarida o'zbek tilida chop etilgan jadid matbuoti nashlarida harbiy hayotning tasviri uchraydi.

Muxtasar aytganda, ma'rifatparvar jadidlar o'z hayotini tahlikaga solib bo'lsa-da, yurt va xalq manfaati uchun matbuot maydonida mardona kurash olib borib, millat taraqqiyparvarlaridan biri bo'lib qoldi. Hozirgi o'zbek harbiy jurnalistikasi esa ana shu jadid matbuotining mustahkam poydevori ustiga qurilgan.

7 Лавренев Б. Рожденная в суровых боях. В помощь работникам местной печати. – Ташкент, 1963. – № 2.

BOSH MUHARRIR

Shavkat Sharipov – pedagogika fanlari doktori, professor.

MUHARRIR O'RINBOSARI

Farrux Aqchayev – tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent.

MAS'UL KOTIB

Abdug'affor Abdurahmonov – tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

TARJIMONLAR:

Zubayda Jumayeva – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (rus tili bo'yicha).

Eldar Hasanov – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (rus tili bo'yicha).

Anora Jabborova – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (ingliz tili bo'yicha).

Dildora Baxriddinova – katta o'qituvchi (ingliz tili bo'yicha).

MUSAHHIHLAR

Feruza Jumayeva – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent.

Murodulla Jo'rayev – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori.

SAHIFALOVCHI

Sirojiddin Turg'unboyev.

MUASSIS – Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax davlat pedagogika universiteti.

Jurnal yilda 4 marta (har chorakda) chop etiladi.

Matnlarda foydalanilgan iqtibos va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

Jurnaldan ma'lumot ko'chirib olinganda, manba qayd etilishi shart.

Manzil: 130100, Jizzax shahri, Sharof Rashidov ko'chasi, 4-uy.

Telefon: +998 72 226 02 93,
+998 93 298 22 12

Faks: +998 72 226 46 56

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

- Anatoliy Sagdullayev, tarix fanlari doktori, akademik
- Komiljon Tojiboyev, biologiya fanlari doktori, akademik
- Andrey Zuyev, Novosibirsk davlat universitetining Gumanitar instituti professori, tarix fanlari doktori (Rossiya)
- Stiven Korbet, Portsmud universiteti, tillar va amaliy tilshunoslik yo'nalishi professori (Buyuk Britaniya)
- Seyko Wazake, Chibu universiteti doktori (Yaponiya)
- Donina Lyudmila, Sankt-Peterburg davlat universiteti dotsenti, filologiya fanlari nomzodi (Rossiya)
- Jakelin Duglas, Norwich tillar o'qitish instituti professori (Buyuk Britaniya)
- Himmet Karadal, Izzet Baysal universiteti professori (Turkiya)
- Tuba Yilmaz, Nejmiddin Erbakan universiteti professori (Turkiya)
- G'ayrat Qodirov, biologiya fanlari nomzodi, dotsent
- Botir To'xtamishev, texnika fanlari nomzodi, dotsent
- Sarvar Nazarqosimov, sotsiologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent
- Qozoqboy Yo'ldoshev, pedagogika fanlari doktori, professor
- Usmonjon Qosimov, filologiya fanlari doktori, professor
- Abdug'affur Mamatov, filologiya fanlari doktori, professor
- Umrzoq Jumanazarov, filologiya fanlari doktori, professor
- Faniya Axmedshina, tarix fanlari doktori, professor
- Baxti Ochilova, falsafa fanlari doktori, professor
- Hamid Meliyev, pedagogika fanlari doktori, professor
- Xudoybergan Mavlonov, biologiya fanlari doktori, dotsent
- Qo'chqor Hakimov, geografiya fanlari nomzodi, professor v.b.
- Mo'min Hoshimxonov, falsafa, filologiya va pedagogika fanlari doktori
- Furqat Axmedov, pedagogika fanlari nomzodi, professor
- Akbar Saitkasimov, falsafa fanlari doktori, professor
- Zuhra Yaxshiyeva, kimyo fanlari doktori, professor
- Abdunazar Nurmonov, pedagogika fanlari doktori, professor
- Rustam Abdurasulov, psixologiya fanlari doktori, dotsent
- Marat Sultonov, kimyo fanlari doktori, professor
- Raximboy Yarmatov, pedagogika fanlari doktori, dotsent
- Ilyos Islamov, tarix fanlari doktori, dotsent
- Muxtorqul Pardayev, tarix fanlari nomzodi, dotsent
- Rabbim Yusupov, texnika fanlari nomzodi, dotsent
- Oleg Kim, filologiyafanlari nomzodi, dotsent
- Abduvali Shamshiyev, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
- Yulduz Karimova, filologiya fanlari nomzodi, dotsent
- Kamoliddin Zoyirov, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent
- Sherali Abduraimov, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent
- Feruza Jumayeva, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent
- Bobomurod Toshboyev, falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasining filologiya, falsafa va pedagogika fanlari bo'yicha ekspert kengashi (2018-yil 29-dekabrda 260/6-son bayonnomasi) tavsiyasi bilan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal Jizzax viloyati Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar boshqarmasidan 2020-yil 25-aprelda 06-042 raqam bilan qayta ro'yxatga olingan. Jurnalning xalqaro ISSN raqami: 2181-6131.

2024-yil 25-sentabr kuni bosmaxonaga topshirildi.

Qog'oz bichimi A4.

Buyurtma: _____

Nashr adadi: 100

JDPU TAHRIRIY
NASHRIYOT
BO'LIMI

